

Kontinuitet och förändring i Svenska kyrkans identitet

BENGT HOLMBERG

Vad är identitet?

När jag arbetat med att bättre förstå den kända konflikten mellan Paulus och Petrus (Gal 2:11–14), lärde jag mig göra skillnad på två olika innebörder i begreppet «identitet»: yttre profil och inre kärna.¹ Sedd utifrån, och förmodligen i rätt hög grad även inifrån, framstod en tidig kristen församling som en sorts judisk grupp: den hade samma tro på en enda Gud och Skapare och hans utkorelse av judarna till sitt egendomsfolk, samma heliga skrifter, samma strikta etik och till stor del även samma judiska seder och kultiska bruk (firande av sabbaten och högtiderna).

Under vånda och konflikt kom man emellertid i Jerusalem år 49 fram till beslutet att Gud måste ha avsett att även icke-judar skulle kunna nå frälsningen genom tron på Jesus som Kristus, utan att behöva konvertera till judendomen. Men detta apostlamötets beslut (Apg. 15, Gal. 2) hade inte ändrat de judiska kristnas relation till förbundet, Torah eller sin judiska identitet. Med «identitet» menar jag då just det iakttagbara beteendemönster som definierade en judisk människas eller grupps etniska och religiösa tillhörighet: omskärelse, laglydnad, sabbatsfirande, strikt undvikande av hednisk kult och oren mat. I nutida exegetik kallas dessa karaktäristiska beteenden för *identitetsmarkörer*.

Man hade i Jerusalem visserligen släppt in kristustroende hedningar i förbundet, men de var där på sina separata villkor, vilka inte ändrade livet för kristna judar. Konsekvensen av denna kvarvarande skillnad mellan kristna av judisk

och av hednisk härkomst blev för Jakob och så småningom även för Petrus och «till och med Barnabas» (Gal. 2:13) att judar skulle (fortsätta) äta för sig och icke-judar för sig. När väl denna Jerusalems praxis slagit igenom i Antiokia, måste man där också ha firat två olika Herrens måltider, uppdelade efter etnisk tillhörighet.

Apostlen Paulus reagerar med vrede: detta utesluter i praktiken de hednakristna från hemhörigheten i Kristi kyrka vilket är oacceptabelt och helt fel mot evangeliet. Evangeliets sanning — att alla blir rättfärdiggjorda av tro allena och inte av laggärningar — kräver att man firar *en* Herrens måltid tillsammans, annars har kyrkan i praktiken delats i två: en riktig kyrka dit man vinner inträde bara genom omskärelse, och en annan som inte är på allvar. Troheten mot det som kan kallas «judisk identitet» (de beteenden som markerade judisk profil), och som varit självklar så länge inte hedningarna fanns med, måste underordnas troheten mot allas gemensamma Kristus-tillhörighet, deras kristna identitet.

Det faktum att bordsgemenskapen med hedningar historiskt sett är en nyhet som inte fanns i den allra första tiden, när alla kyrkans medlemmar var kristustroende judar, har ingen avgörande betydelse, enligt aposteln. Detta nya att äta med kristna icke-judar, som visat sig komma i strid med kyrkans nedärvda, självklart judiska «identitet» (åtminstone sådan Jakob, Petrus, m.fl. förstod den), är i själva verket enligt Paulus mer genuint och ett sannare uttryck för vad som konstituerar tillhörigheten till Kristi kyrka. Den inre kärntraditionen, evangeliet, tvingar eller borde tvinga fram en förändring av den yttre traditionella «identiteten» (manifesterad i ett knippe identitetsmarkörer), som nu för aposteln framstår bara som en bland flera möjliga *självdefinitioner*.² Den tidigare, judiska «identiteten» visas därigenom helt enkelt ha varit en reforma-

¹ Bengt Holmberg, «Judisk contra kristen identitet i urkyrkan?» (*Svensk Exegetisk Årsbok* 60, 1995, 49–67); en utökad, reviderad version på engelska: «Jewish versus Christian Identity in the Early Church?» (*Révue Biblique* 105, Paris 1998/4, 397–425).

bel eller alternativ gestaltning av kyrkans yttre profil, fortfarande möjlig för judekristna, men inte normativ för helheten av kyrkan. I fall av konflikt mellan dessa alternativa profiler eller självdefinitioner måste den genuina kristna identiteten få prioritet, helt enkelt för att motsvara sanningen att alla hör till bara genom tron på Jesus Kristus. Självdefinitioner för olika grupper inom kyrkan är legitima, men föränderliga, medan den fundamentala kristna identiteten inte kan förändras utan förödande substansförlust.

Både kontinuitet och förändring måste värderas

Det paulinska perspektivet på kontinuitet och förändring är viktigt, eftersom det i det långa loppet var det som övertygade kyrkan om sin sanning. Jag har valt att presentera det som en passande inledning till en diskussion av Svenska kyrkans identitet, därför att jag menar att exemplet lär oss några viktiga saker om identitetens relation till både kontinuitet och förändring.

«Förändring» har i vår tid blivit ett positivt laddat ord, eftersom det anses stå för det som är levande, friskt och ständigt förnyas. Men noga betänkt är det bara en deskriptiv term (någonting är olikt sitt förra tillstånd), och utsäger inte i sig om skillnaden är positiv eller negativ. Alla förändringar är ju inte till det bättre: att leva 100%-igt frisk och sedan förändras genom sjukdom är inte något positivt. Att först minnas mycket och sedan bli alltmera glömsk är också en ledsam förändring som vi alla har någon erfarenhet av.

«Kontinuitet» har inte samma positiva värde-laddning i vår kultur. Det har med karaktär och permanens att göra, liksom med äkthet och pålitlighet. Men ordet kan också stå för en obruten

sedvänja i största allmänhet, att man fortsätter att göra så som man har gjort ganska länge — en mer ambivalent företeelse. Och den absolutifierade kontinuiteten, som inte tillåter minsta växt, anpassning eller förändring, uppfattar vi med rätta som förstelning och begynnande död.

Det är alltså nödvändigt att diskutera kontinuitet och förändring i Svenska kyrkans identitet från ett mer komplext perspektiv än det där kontinuitet resp. förändring alltid och enkelt är bra eller dålig. Utgångspunkten för mitt resonemang i det följande kan formuleras så: Det finns i kyrkans liv förändringar som är identitetsvinster, och det finns sådana som innebär en förlust av identitet.

Tydliggörande, identitetsstärkande förändringar

Den första typen är den jag beskrivit här ovan: kyrkan (ja, först en klarsynt apostel) inser att den förändring av hennes yttre profil som nu ägt rum genom att kristna av judisk och hednisk börd delar måltidsgemenskapen faktiskt är ett tydliggörande av det som är hennes egen genuina, djupt liggande identitet. Kyrkan blir s.a.s. mer eller tydligare kristen än hon var förut, mer den hon egentligen är och borde vara.

Substansförluster

Den andra typen av förändringar i kyrkans liv är sådana fall där hon på olika sätt gör sig urarva, släpper taget om väsentliga delar av sin egen definierande karaktär och alltså gör en förlust av identitet. Som exempel kunde man nämna den marcionitiska kyrkans borttagande av judendomens heliga skrifter (och en hel del kristna också) ur den kristna kanon. Majoriteten av kyrkan reagerade starkt mot detta, eftersom borttagandet av det Gamla förbundets skrifter mer eller mindre är detsamma som att förneka att Gud har handlat till människors frälsning i det Gamla förbundet och att den kristna kyrkan står i djup kontinuitet med Guds folk ända från Abraham.

Ett annat exempel erbjuder den svenska religionsfrihetslagen av 1951 som införde nyheten att man kunde bli medlem i Svenska kyrkan per automatik (om en av föräldrarna var medlem),

² Både termerna och distinktionen mellan variabel självdefinition och konstitutiv identitet kommer från Ben F. Meyers klagörande diskussion i *The Early Christians: Their World Mission and Self-Discovery*; Wilmington, Delaware 1986, och särskilt i uppsatsen «The Church in Earliest Christianity: Identity and Self-Definition», publicerad i hans uppsatssamling *Christus Faber: The Master Builder and the House of God* (Princeton Theol. Monogr. Ser. 29), Allison Park, Pennsylvania 1992, 149–169.

men däremot inte kunde bli medlem genom dop. Många kritiker skulle hålla med om att detta är ett typiskt exempel på en teologiskt oförsvarlig förändring som i det långa loppet upplöste vår kyrkas identitet. Som väl är är ordningen nu avskaffad, men som resultat av den har Svenska kyrkan fortfarande flera hundratusen «medlemmar» som inte är döpta.

Vilken typ av förändring var reformationen?

Den största förändring som inträffat i den Svenska kyrkan sedan hon slog stadig rot i vårt land i slutet på 1000-talet är kanske reformationen. Hur skall den bedömas — gjorde den Svenska kyrkans identitet tydligare och sannare uttryckt, eller innebar reformationen en förlust av substans och kristen karaktär? Frågan är lätt orimlig: reformationen är naturligtvis en stor, sammansatt verklighet, ett helt paket av åtgärder och händelser, som inte kan buntas ihop och värderas på ett enda sätt. Om man betraktar en rad av dessa åtgärder och förändringar — mässan firad på svenska, vissa liturgiska (miss)bruk så småningom bortlagda, luthersk kristendomsundervisning i predikan och katekes, prästäktenskap, avskaffande av klostren och indragning av deras egendom till kronan, översättning av Nya och Gamla testamentets skrifter till folkspråket, så kan man notera en del av dem som vinster och andra som förluster. Några var inte ens särskilt stora som förändringar.

Christer Pahlmblad visade t.ex. i sin avhandling *Mässa på svenska* (diss. Lund 1998), att skillnaden i liturgiska bruk, nattvardsteologi och spiritualitet mellan att fira mässan på latin och att göra det på svenska inte var särskilt stor under det tidiga reformationsskedet. Vinsten låg — liksom i användningen av folkspråket över huvud och den enorma vikt som lades vid folkundervisning — i att tron medvetandegjordes för så många fler av svenska folket. Människor gjordes större och självständigare och mer delaktiga i sin egen tro genom den intensifiering av kontakten med gudsordet på sitt eget språk som blev följden. En större och mer förödande förändring för nattvardens spiritualitet i vår kyrka var det däremot när den under senare sekler firades alltmer

sällan och långsamt gled ut ur kyrkans liv, för att återupprättas först under vårt eget århundrade. — Prästäktenskap innebar ju en återgång till den icke-celibatära praxis som rådde i Sverige före Skänninge möte 1248, medan avskaffandet av klostren nog får sägas vara ett mera våldsamt och förlustbringande ingrepp i kyrkans liv. Det som gick förlorat var naturligtvis inte i första hand kyrkliga jordar eller ens en beundransvärd kristen bildningstradition, utan en betydande rikedom i gestaltningen av kristet liv, som inte har återvunnits i Svenska kyrkan än idag.

Det kanske mest djupgående kontinuitetsbrottet bestod i att den Svenska kyrkan, ledd av Gustav Vasas fasta hand, bröt sig loss från beroendet av påven i Rom. På platsen som kyrkans högste ledare på jorden ersattes petrusämbetets innehavare med den svenske kungen. Det ändrade Svenska kyrkans identitet mer än något annat jag kan komma på. Man kan ställa frågan om inte det brottet innebar en så djupgående förändring av Svenska kyrkans identitet att den inte längre är samma kyrka som förut, eller med andra ord att den därefter inte är en del av den katolska kyrkan. Vi har ju bedömts att efter den brytningen inte bara vara schismatiker, utan rentav heretiker.

Reformatörerna såg inte den svenska kyrkan efter 1529, 1544 (eller 1593) som något annat än den katolska kyrkan i Sverige — det var den fortfarande, fast nu reformerad till ett iakttagande av Skriftens primat i kyrkans liv, tro och ordningar och renad från missbruk.³ Perspektivet framträder väl i den Augsburgska Bekännelsen av år 1530, med dess ireniska, enhetssträvande grundhållning. Man menade att vår kyrka mycket väl kunde vara katolsk (fast man väl hellre sa: sann, evangelisk) utan att ha kvar bandet med påven, eftersom han var en korrupt och evangeliets renhet korrupperande institution. Det viktiga var att evangeliet återigen hade lyfts fram i sin skinande

³ En som utförligt försvarat detta perspektiv på Svenska kyrkan är Gunnar Rosendal i boken *Vårt katolska arv* (1959), men det finns också kompetent argumenterat i Förbundet för Kristen Enhets programskrift *Katolsk tro i Svenska kyrkan* (Kristen Enhet 5, 1973; 2. separat uppl. 1980 på 65 sidor; 3. uppl. 1996, 54 sid).

härlighet, som den verkligt definierande och bärande delen av kyrkans identitet.

Idag, när vi i Svenska kyrkan inte längre självklart anser påven vara Antikrist, kanske frågan borde tas upp till förnyad eftertanke: Hur kan vi i längden försvara vår kyrkas identitet som katolsk, om vi inte söker enhet med den som innehar kyrkans petrusämbete, särskilt när vi nu konstaterat närmast total läroenhet mellan oss och den romersk-katolska kyrkan på en rad alldeles centrala punkter? Vår evangelisk-lutherska självdefinition var visserligen en legitim gestaltning av katolicitet i ett kyrkligt nödläge, men kan själva protesten mot och avskärandet från den större kristna enheten i längden tillåtas vara en del av vår identitet? Går konfessionell självtillräcklighet verkligen att förena med katolicitet — en egenskap som vi och andra protestantiska kyrkor energiskt har börjat göra anspråk på under 1990-talet?

Hur skall man då sammantaget bedöma den svenska kyrkans reformation för 400 år sedan? Att enkelt se den som ett samfällt kliv ur det medeltida, katolska mörkret in i det evangeliska ljuset menar jag är naivt, särskilt när man betraktar långtidskonsekvenserna av förändringsvågen. Svenska kyrkan förlorade en god del av sin självständighet som kyrka under Gud, när den blev kyrka under kungen, starkt beroende av den politiska makten i landet i flera sekler. Kyrkans karaktär av överhetens och maktens följsamma instrument har inte gått bort än och har alienerat generationer av svenskar från den kristna församlingen. Det gick inte så illa som t.ex. i Tyskland under Tredje riket, där kyrkans institutionaliserade följsamhet mot dem som makten haver lämnade henne skyddslös mot nazistiska kristnas övertagande av hegemonin och beslutsrätten i kyrkan. Men det berodde inte på Svenska kyrkans förmåga, utan på en mera lyckosam politisk utveckling i vårt land. — En annan förlust ligger i den observerbara skyddslösheten gentemot tidens filosofiska och etiska strömningar hos vår och andra protestantiska kyrkor. Läroutvecklingen och försvaret av kyrkans tro ligger i händerna på en ganska liten grupp människor, känsliga för påtryckningar från mäktiga opinioner.

Å andra sidan betydde alla de reformationsperiodens åtgärder som samverkade till Skriftens återupprättade primat i kyrkans liv en bety-

dande vinst i fråga om katolicitet — en som den romersk-katolska kyrkan först senare och mera tvekande har tagit till sig. Kyrkans identitet som apostolisk och Skrift-normerad framstod i flera avseenden tydligare och friskare. Att tillhöra en evangelisk-luthersk kyrka är jag tacksam och glad för. Malörten i den glädjebägaren är förstås att förhållandet i dag närmast är det omvända mot 1500-talets: bibelns normativitet i Svenska kyrkan befinner sig idag på sitt djupaste lågvattenmärke någonsin, medan respekt och hänsynighet för Skriften i stället karakteriserar den katolska kyrkan.

Hur skall vi bedöma de förändringar som är aktuella idag?

Låt mig nu ta upp ett antal frågor där det har skett eller kan komma att ske förändringar som påverkar Svenska kyrkans identitet. Det kan ju vara ett sätt att ringa in och praktiskt definiera vår kyrkas identitet: att försöka ange vad som skulle skada hennes identitet om det förändrades och sådant som inte har den effekten.

Sådant som kan förändras utan att Svenska kyrkans identitet tar skada:

Att vara statskyrka

Svenska kyrkans identitet tar inte skada av det faktum att hon nu inte längre är en statskyrka. Hon har ända sedan reformationen haft sina ledningsorgan och sin ekonomi intimt sammanflätade med den världsliga maktens. Förr hade kyrkans präster ställning av statens tjänstemän, främst i egenskap av ansvariga för landets folkbokföring, och som innehavare av rätten att utföra giltig vigsel. Vi är inte en statskyrka i samma höga grad som de lutherska folkkyrkorna i Danmark och Norge, men har hittills haft mindre självständighet från staten än t.ex. Finlands kyrka. Statskyrkosystemet är ju sedan länge en anomali i Europa, först avskaffat i centrala Europa, sedan i vår egen tid i södra Europa, och allra sist häruppe i de norra utkantsländerna. Frågan kanske känns onödig att diskutera, eftersom relationerna mellan Svenska kyrkan och staten har ändrats vid årsskiftet 2000. Men alla är

nog överens om att hur stora eller små dessa förändringar än är, så rör de kyrkans yttre profil och har ingen nämnvärd effekt på hennes identitet.

Folkkyrkokarakteren?

En kanske mer aktuell fråga är: kan Svenska kyrkan förlora sin folkkyrkokarakter utan att hennes identitet tar skada? Svaret beror förstås på vad man menar med ordet «folkkyrkokarakter».

Metodistförsamlingen i Lund upphörde här-omdagen. Dess 19 medlemmar var alla över 80 år gamla; Johanneskyrkan nere på Stora Södergatan såldes för flera år sedan. Skulle det kunna bli Svenska kyrkans läge i Lund? Ja, varför inte — vi har sett (om vi nu ville se det) ett enormt ras av gudstjänstbesök under de senaste tio åren, en halv till hel miljon om året. Det är inte otänkbart att vi inom 50 år fått se ett så stort utflöde av betalande medlemmar, åtminstone på vissa fläckar i landskapet, att kyrkan i egentlig mening upphör att finnas där. Sekulariseringen i vanlig, enkel mening (= att inte ha någon relation till kyrkans nådemedel) innebär en marginalisering av kyrkan, till slut över utplåningens gräns. Folkkyrkotanken, som började sitt liv som en defensiv och inte ens i början på 1900-talet trovärdig replik till frikyrkans kritik och folkets sekularisering, är snart också ett museiföremål på avdelningen för spruckna drömmar. Har det någon mening att säga att kyrkan är en folkkyrka, om de flesta svenskar *de facto* inte hör till den? Jag menar att en stor framtida minskning av antalet medlemmar enbart skulle blottlägga den redan befintliga ihålligheten i Svenska kyrkans anspråk på att vara en folkkyrka.

Hör det till Svenska kyrkans identitet att vara en folkkyrka? Ja, inte som ett nödvändigt krav att omfatta merparten av svenskar, utan bara i meningen att den vill nå alla. Men den ambitionen har väl Metodistkyrkan också? Mission hör till kyrkans väsen, och naturligtvis är Guds mission riktad till alla som bor här, hela folket. Den är som alla sanna kyrkor *kath' holon*, katolsk i meningen att sträva efter att omfatta och nå alla med evangeliet om frälsningen i Jesus Kristus. Skulle själva ambitionen att göra det tas bort, vore det en förlust av katolicitet. Men det tillstånd där alla självklart tillhörde kyrkan och

relaterade till dess nådemedel är idag bara ett historiskt minne.

Är rikstäckande territorial organisation en del av Svenska kyrkans identitet? Nej, och vi torde snart få se det, i den kommande stora kyrk- och församlingsdödens tid, då vi på grund av ackumulerade sekulariseringseffekter måste lägga ner gudstjänsten och stänga kyrkor och slå ihop mängder av församlingar. Det sker egentligen inte av primärt ekonomiska skäl, utan därför att kyrkogången blivit så gles i stora områden att ett kyrkliv inte längre kan uppehållas ens med kyrkoavgiftens konstgjorda andning. Låt oss anta att storleken på Svenska kyrkans kader av anställda minskade till hälften, och att några hundra tidigare församlingskyrkor förvandlas från gudstjänstlokaler till monument; nog skulle det göra det allt svårare att påstå att detta är en folkkyrka? Men ändå skulle en så i och för sig ledsam utveckling inte utgöra ett uppgivande av kyrkans katolicitet, utan vore snarare en pastoral verklighetsanpassning till en reell sekularisering av det svenska folket.

Enligt min mening hade Einar Billing fel i sin kyrkosyn, där församlingens gräns utgörs av stadens dike, och Svenska kyrkan är identisk med befolkningen i Sveriges land. Kan kyrkan vara identisk med folket mer än hon kan vara identisk med staten? Nej, båda identifikationerna är teologiskt felaktiga. Därför är inte bara de förändringar välkomna som tydliggör att kyrkan faktiskt inte är en del av statsapparaten, utan också sådana som manifesterar att kyrkan inte heller är lika med landets befolkning, utan ett eget subjekt i dialog och relation med folket.

Inskränkt barndopspraxis?

För att ta upp en helt annan sak: vi har alltid haft barndop i Svenska kyrkan, i enlighet med vår delaktighet i den katolska traditionen. Svenska kyrkan har inte en baptistisk identitet, och kan inte tänkas överge tanken på att det är möjligt att döpa barn. Men jag menar att det är möjligt och riktigt att tänka sig att Svenska kyrkan ändrar sin pastorala praxis därefter att hon inte försöker döpa alla barn inom territorialförsamlingens gränser. Orsaken är större respekt för vad människor verkligen tror och för kyrkans egna sakrament. Frikyrkorna har lärt oss att se bristen på

ansvar i vår nuvarande praxis. Här finns en svår balansgång vi måste lära oss att gå: en mer baptistisk praxis utan att falla in i en baptistisk dop-teologi.

Förändringar som däremot skadar Svenska kyrkans identitet:

Försvagande av läroämbetets ledningsfunktioner

Vår kyrka har från sin inplantering i landet haft en episkopal struktur. Det innebär att biskoparna haft ett verkligt ledarskap i fråga om lära och liv i kyrkan: de har vakat över lärans renhet, prövat kandidater till läroämbetet och sedan ordinerat dem till präster, haft uppsikt över församlingens funktion. Idealet tecknas t.ex. i Augustana art. 28. Ibland har detta hotats, t.ex. under Gustav Vasas styre av kyrkan genom chefspolitruken Georg Norman, under Karl XI:s envælde, och - på ett helt annat sätt - i Svenska kyrkans nutida avskaffande av biskoparnas läromässiga auktoritet och beslutsmakt genom en politisk «demokratisering», som flyttar hela beslutsmakten till politiskt valda folkrepresentanter. Som bekant gäller detta även lärofrågor, där Svenska kyrkans högsta beslutande organ, kyrkomötet, inte har biskopar som ens röstberättigade ledamöter, utan som på något sätt adjungerade tillsammans med andra i en rådgivande läronämnd.

Det finns ju de som ser sekulariseringen av Sveriges folk, men tröstar sig med att Svenska kyrkan ändå har en solid, omfattande folklig förankring genom de många tusen förtroendevalda råds- och fullmäktigeledamöter som sitter i kyrkans beslutande organ — huvudsakligen ditsatta genom de politiska partiernas försorg. Jag menar att detta inte tillför någonting till kyrkans identitet. I bästa fall innebär anordningen ett breddat ansvarstagande för kyrkan, men det bästa fallet föreligger inte. Om dessa personer inte har någon egen personlig relation till kyrkans nådemedel, innebär denna beslutsstruktur bara att sekulariseringen fått ett rejält insteg i kyrkans ledning. I så fall skulle den Svenska kyrkans nya konstitution, som är kalkerad på den politiska demokratin i kommunalt och nationellt självstyre, faktiskt kunna innebära ett hot mot hennes egen identitet.

Det hotet tar också gestalt i det man kan benämna den dubbla ansvarslinjens förfall: prästerskapet blir av politiskt valda majoriteter beroende lokalanställda, i st.f. att som tidigare vara ansvariga inför biskop och domkapitel beträffande lära, förkunnelse och skötseln av sitt pastorala ämbete. Detta innebär i realiteten att man ändrat kyrkostrukturen från episkopal till kongregationalistisk och «demokratisk». Eftersom evangeliets sanning inte är underkastad demokratiskt fattade beslut, har därigenom en skadlig princip getts rum och inflytande i kyrkans liv.

«All makt utgår av folket» inte bara i det demokratiska samhället, utan också i vår kyrka — t.o.m. makten att definiera vad som är kristen tro. Men historiskt och teologiskt är den politiskt fungerande demokratin inte en del av kyrkans identitet, eftersom idén att «folkets röst är Guds röst» aldrig varit en kristen trossats. I kyrkans sammanhang har beslutsfattande och ledning från början skett i det som kallats en «ungleichmässig beschließende Versammlung» (Linton, 1932), där ämbetets kristusrepresentation tillförsäkrats ett större utrymme och avgörande inflytande. Kyrkan har alltid hittills haft en struktur som skall garantera att Guds Ords primat och den helige Andes ledning är verksamma realiteter.

Det som verkligen tillintetgör identiteten är sekulariseringen inifrån

Man kunde diskutera fler förändringar med skadlig effekt på kyrkans identitet (t.ex. bristen på effektiva ingripanden mot uppenbara övergivanden av kyrkans lära), men det räcker kanske att sammanfatta i påståendet att den förändring som verkligen tillintetgör kyrkans identitet är sekulariseringen av kyrkan själv. Om kyrkan och särskilt de som leder hennes församlingar av troende inte längre tror på sin egen bekännelse om Guds storhet och vad han har gjort för oss, utan frenetiskt letar efter den nisch i samhället där det känns som om «kyrkan behövs» — det må nu vara barnpassning före förskoleåldern, kristterapi i katastrofsituationer, eller sinnesrogudstjänster, då är hon ihålig och tom ända innerst inne. Då finns hos henne bara yttre profiler, snabbt växlande efter upplevda behov i omgivningen, men längst in skruppna rester av

det som en gång var kyrkans genuina identitet: den tro som besegrar världen.

Förvärldsligade biskopar och präster, som inte vet hur man förkunnar om Jesus och själva lever världsligt har en särskilt nedbrytande effekt på kyrkans egen identitet. Förmodligen var detta en av drivkrafterna bakom reformationen: en uppdämd folklig — och furstlig — vrede över hur förvärldslig kyrkan hade blivit, där biskoparna själva var lika råa och giriga makthavare som alla andra. Det är svårt att förneka att i det här avseendet löper Svenska kyrkan reella risker - hon är på väg att bli förvärldslig inifrån, framför allt i sitt tänkesätt om sig själv och vad hon är till för. Problemet är inte som under medeltiden att kyrkans ledare är personligen moraliskt korrupta, för det är sällsynt idag. Nej, det är att *den hävdade trossubstansen* är så försvinnande liten, dvs. den som aktivt utsägs offentligt och som faktiskt präglar kyrkans prioriteringar. (I de heliga böckerna står allt som förut, men det lämnas också stående där). Svenska kyrkan är verkligen på väg att bli samhällets marsipan i stället för dess salt.

Den skarpaste kontrasten till den situation där kyrkan är en välanpassad och svalt accepterad samhällsinstitution är förstås martyriet, där de troende hävdar kristen tro och Kristus-efterföljelse (förlåt era bödlar) även under maximal yttre fiendskap. På ett sätt ser den konflikten ut som kyrkans nederlag i världen, men ingenting kan övertyga mer och starkare befästa kyrkans identitet än martyriet. Och martyriet visar också att frågan om kyrkans kvantitet och grad av popularitet inte är avgörande för identitetsfrågan. Snarare är det svårt för kyrkan att bevara sin identitet i en situation där hon är allmänt accepterad och stöttad av makten. «Ve er när alla talar väl om er», sa Jesus.

Vad är nödvändigt för Svenska kyrkans fortlevnad?

Det jag ovan sagt kan sammanfattas på ett kort och enkelt sätt. Distinktionen mellan kontinuitet och förändring är inte särskilt viktig, eftersom den bara avser en skillnad i permanens: somligt är gammalt, annat är nytt. Man borde hellre fundera över skillnad mellan centralt och perifert,

mellan genuin identitet och variabel yttre profilering. Det som gestaltar Svenska kyrkans genuina identitet måste bevaras och ständigt tas fram på nytt gentemot den oupphörliga nernötningen av det som är sant här i världen. Det som skadar denna identitet bör naturligtvis motarbetas och tas bort, vare sig det har funnits i tusen år eller las ut på kyrkans hemsida igår.

Svenska kyrkans djupa identitet är att hon är en, helig, katolsk och apostolisk. Och låt mig bara ta fram en reformatorisk uppgift under vart och ett av de fyra attributen:

– hon är en: därför är det viktigt för Svenska kyrkans fortbestånd att hon börjar läka sina egna konflikter och tar upp en inomkyrklig ekumenik med marginaliserade och obekväma rörelser inom henne själv.

– hon är helig: Svenska kyrkan måste frimodigt våga hävda sin egen tro och dess konsekvenser i hela sin relation till samhället och folket, men även gentemot sina egna präster och förtroendevalda (bättre prästutbildning och prästtukt, hävdad läroansvar i kyrkans beslutsfattande).

– hon är katolsk: Svenska kyrkan måste fortsätta söka en djupare enhet med hela kyrkan i tid och rum, särskilt vår romersk-katolska moderkyrka under biskopen av Rom, och med de svenska frikyrkor som vuxit fram ur henne.

– hon är apostolisk: Svenska kyrkan måste energiskt driva mission i Sveriges befolkning, och göra Jesus känd, trodd och älskad i vårt land.

*Summary**Continuity and Change in the Identity of the Church of Sweden*

In the Christian church nothing is right simply because it is old and has been done «always» or because it is new and fresh. As shown already in the New Testament, both continuity and change need to be evaluated, as they both can shape true Christian identity — and deform it.

The most thorough-going change in the history of the Church of Sweden is its 16th century reformation which resulted in both gains and losses for its identity. This complex package of changes gained a greater awareness of the Christian faith through the use of the vernacular, and a restoration of the primacy of Scripture and thereby of Catholic balance and structure. But it also led to a loss of freedom and unity with the Church universal, an unsound subordination under national political power, and a weakening of the magisterium.

The article discusses present and future changes that do not hurt the identity of our church and those that do. Disestablishment belongs to the former category, as well as the fact that this church is no longer (if ever) a «folk church». What really hurts the christian identity of the Church of Sweden is the politicization of its constitution and leadership (named «democratization»), together with its steadily decreasing amount of substantial faith, i.e. faith really believed and defended against competing ideas and norms.

Respons till Bengt Holmberg

Svenska kyrkans identitet — kontinuitet och förändring

PER ERIK PERSSON

Det är ett utmärkt grepp att ta utgångspunkten i den tidigaste konflikt kring kyrkans identitet som vi känner, den som omnämnas i Apg och Gal. Jag citerar: «Evangeliets sanning — att alla blir rättfärdiggjorda av tro allena och inte av laggärningar — kräver att man firar *en* Herrens måltid tillsammans, annars har kyrkan i praktiken delats i två» Och «den inre kärntraditionen, evangeliet, tvingar fram ... en förändring av den yttre traditionella identiteten». Jag är helt enig med Bengt Holmberg om att detta exempel lär oss viktiga saker om identitetens relation till både kontinuitet och förändring.

Givetvis är jag också enig med föreläsaren om det som är utgångspunkten för hans följande resonemang: att både kontinuitet och förändring

måste värderas och att det finns förändringar som innebär identitetsvinster och att det finns sådana som innebär en förlust av identitet. Ett utmärkt exempel på det senare är från vår egen tid konsekvenserna av religionsfrihetslagen 1951 för tillhörigheten till Svenska kyrkan.

Vad jag saknar är en motsvarande tes om värderingen av det som ter sig som kontinuitet och vad detta kan innebära i fråga om såväl identitetsvinst som identitetsförlust. När ett sådant resonemang saknas får man intrycket att det bara är «förändringar» som utgör problem i sammanhanget, inte «kontinuiteten». Men i urkyrkan var det ju alldeles tvärtom — det var ju det som uppfattades som en självfallen kontinuitet som visade sig vara det djupt problematiska!